

# Мултикултурност и идентификация – педагогически възможности за социална интеграция

Соня Георгиева

Русенски университет „Ангел Кънчев“  
Имейл: sonia1956@abv.bg

**Абстракт:** Социалната интеграция се оказва все по-необходима и надеждна за разбирателството и мира в целия свят. В работата са представени педагогическите проекции на мултикултурността и идентификацията в социалната интеграция. Без да се поставят в опозиция различията на индивидите с не еднаква културна принадлежност е засегнат проблемът за идентичността и различните основания, върху които тя може да се основава. Посочени са алтернативи за социална интеграция на „различните-близки“, резултат от степените на мултикултурната идентификация.

**Ключови думи:** социална интеграция, идентификация, мултикултурализъм

## Multiculturalism and identification – educational opportunities for social integration

Sonya Georgieva

University of Ruse “Angel Kanchev”  
E-mail: sonia1956@abv.bg

**Abstract:** Social integration is increasingly getting more necessary and reliable for the understanding and peace in the whole world. In this work pedagogic projections of multiculturalism and identification in the social integration are represented. Without being placed in the opposition the differences of individuals without the same cultural accessory, the problem of the identity and the various grounds on which it may be based is ranged over. Alternatives for the social integration of the „different-same“ are shown, resulting from the degrees of multicultural identification.

**Key words:** social integration, identification, multiculturalism

Образователното пространство (занимални, класни стаи, аудитории) в институциите за възпитание и образование отдавна е мултикултурно. Този факт актуализира проблемите свързани със социалната интеграция между „различните-близки“ и налага различна от досегашната философия за педагогически практики, подпомагащи идентификацията на участниците чрез и в образователно-възпитателния процес.

Групата учаци, като своеобразно „мултикултурно общество“ притежава специфична „мултикултурност“. Това е феномен, възникнал отдавна, но днес се е превърнал в болезнено актуален проблем и не е случайно, че в голяма степен се обяснява със социалната обусловеност, свързана с глобализацията.

Обсъждането на „мултикултурността“ в политически, емпиричен, и социален контекст е факт, но социалният смисъл отнесен към педагогическите теории и практики налага изискване за нова образователна философия. Тя може да се ориентира към типовете мултикултурни общества. За целите на настоящата работа актуален е въпросът за постнационалните мултикултурни общества, доскоро валидни за Западна Европа, Океания и Северна Америка.

Днес те касаят Европейските страни, където е нарушено културното еднообразие следствие от динамичните миграционни процеси. Новият Свят, изграден от много националности и новите културни движения /феминизъм и хомосексуализъм/ в САЩ, Канада и Австралия приемат мултикултурната политика и я осъществяват в своите социални институции. Дали тази политика е напълно открита и достатъчно отговорна? Мултикултурализма и неговите еквиваленти в света са били и остават политически противоречиви. Поради това, същите често пораждаат насочени против тях движения, поставящи си за цел защитата на собствената си култура.

Понастоящем, традиционните политически философии и свързаните с тях теории и идеологии са поставени пред изпитание. Те са предизвикани от мултикултурните общества и движения, да мислят и вземат решения за реализиране на практики, в унисон с осмисляне на вида и значението на културната идентичност, за промените в културата и функционирането ѝ, както и с мислене по посока на проекциите, които се налагат като следствие в педагогическото пространство. В резултат на посочените промени се търсят варианти в политическия живот – респективно в училището като политическа институция, за безболезнено реализиране на промените, чрез оптимизиране на факторите, допринасящи за изменението.

В последните години не случайно се появили неизползвани до сега термини като: „мултикултурен“, „мултикултурализъм“, „мултикултурни общества“, „мултикултурност“. Те са предмет на дискусии, но хронологичното терминологично търсене и смислово съотнасяне водят до изводи за тъждественост на употребата им с термини като: „мултиетнически“, „мултирасови“, „сегментарни“ и т.н. В древността, те са съществували като съответствие на словосъчетанията: „културни различия“, „културен плурализъм“ и др.

Между 60-те и 80-те години на 20. век, терминът става все по-познат и употребяван. В тази връзка за употребата на понятието „мултикултурализъм“ може да се каже, че:

- „В Австралия това понятие започва да се употребява ... от 1970“, но в „енциклопедията го няма“;
- То не съществува и в „... в Американската енциклопедия (1979);
- Няма го също в 15-тото издание на Британската енциклопедия (1986);
- „във второто издание на Голямата Каталунска енциклопедия;
- нито дори във Шведската национална енциклопедия (1994)“.
- Може да се обобщи, че терминът се налага все повече във връзка с обществените промени и като отражение на политическия му контекст, се утвърждава и в сферата на образованието и възпитанието на разнородните в културно отношение общества.

Последните промени в глобализирания се свят отправят предизвикателства към решаване на въпросите, свързани с:

- начините за преодоляване на културните различия;
- познаването и спазването на правата на хората и намаляването на дискриминацията;
- осмислянето на принципа за толерантност и неговото спазване;
- намаляването на миграционната динамика и задължителния минимум за запазване на хомогенността;
- промените в културата като политика и резултат от идентификация на личността.

Натрупват се и проблеми на които до сега не се е обръщало внимание, но те тревожат множество хора. Един от най-важните според нас е проблемът за „различните-близки“. Кой са те? Те са:

- напусналите трайно родните си страни, които е трябвало да се адаптират към нова културна среда, за да могат да работят и живеят според правилата на държавата, в която са;
- те са деца, родители, братя, сестри, за които проблемът с идентификацията е изключително сложен и труден, с много последствия;
- те са близки, които са и различни – спазващи и/ или приели културни различия;
- приятели от детството, които са си същите и не са.

Всички описани типаж са „различните-близки“. Те общуват не толкова като близки, колкото като представители на различна култура. Това поражда: отчуждение, болка, неразбиране, грешки, провали, излизане от естествената идентичност с държавата, рода и националната култура. Те мога да сеопределят и като „далечните-близки“, защото носят скрита дълбоко в

себе си болката, наречена носталгия. Това е проблем и за хората, приемащи различията в глобалния свят.

Липсата на монокултурност и културна хегемония налагат да се отговори на въпроси, свързани с методологията на педагогическото взаимодействие. То трябва да се ориентира върху емпирична основа, с цел при подрастващите да се постигат компетенции за живот в глобалния свят, да се минимизират трудностите свързани с приемането на различията и замяната на „различните – близки“, с близки с идентични общочовешки ценности. Посоката, в която това може да се случи е социалната интеграция.

В последните десетилетия съществуват не малко програми за обмен на учещи и възможности хората да пътуват сравнително свободно и така да се запознават с различни култури и да реализират духовен обмен. Изпълняват ли те функциите си или се превърнаха по-скоро в начин за печелене на пари и трасиране на пътища за излизане от страните, където хората не постигат желания жизнен стандарт?

Време е да се изследва рационалният смисъл от културният обмен. По същество той е обществено явление и като такова се подчинява на законите на науката за управлението на човешките ресурси, зависещи от управленското съзнание, култура и професионална компетентност. Нетрадиционните акценти в него са: „Емоциите, интуицията, здравият човешки разум, творчеството, спонтанността и доверието“. Споделяйки този възглед, Томас Дилик показва връзката между ръководството и обществените явления и последствията. С тях той свързва „съвестта на ръководителя“ [1]. Като допълва горепосочената теза в дискусиата Шпрюнгли, споделя, че „Ние сме обществото, в което се движим.“ [2] В същият контекст мненията се обогатяват и със схващането на Матурана, който твърди, че „... ние буквално създаваме света, в който живеем, като го живеем.“ [3]

Въпросът за последствията от съвестта не би бил толкова значим, ако имаше единствено личностно отражение единствено като възможност „за промяната в личностното съзнание“ [4] и последствия. Не случайно привържениците на екологичното схващане за промените в обществото ги разглеждат в единство, като изхождат от тезата, че всички явления се намират в тясна връзка помежду си и се обединяват около нея. Следователно личностното и общественото съзнание могат да се разглеждат в единство, поради взаимната зависимост, съществуваща между тях.

Като излиза от контекста единствено на индивидуалността, съвестта се отразява в общественото съзнание и препраща към живот в обществото. Това поражда потребности, свързани с идентификацията, чрез обединяване в едно цяло на групи, колективи, страни поради обща работа или/и общи интереси в социалната среда. За да стане възможно това се налага сближаване на „различните-близки“ – хората, наследили културни традиции и народопсихология, но живеещи в различна социална среда със собствени норми и правила.

Очертава се сложен психологически феномен, почиващ на идентичността, като „процес и резултат на самоопределянето на личността“ [5], за която Ериксън отбелязва, че корените ѝ се крият във „възможността на човешката природа да преживява себе си като особен индивид“. Как точно ще се случи преживяването е от изключителна важност, но тя се дефинира от „пътищата на социалната активност“ [6] на учещите.

Възможната, макар и трудната идентификация на близките с чуждата култура намира приемливо обяснение в мнението на Борис Минчев, според когото „Аз-ът е творец на жизненото си дело“ и се „се утвърждава в процеса на решаване на жизнени проекти“ и е „извор на преживявания и чувства на устойчивост, благоденствия, центрираност на съзнанието“ [7].

В същото време идентификацията като възможност и проява на личността е във връзка с волята, което не измества чувството за родственост, знанието за корените си, спомените от детството...

Здравословното състояние на „Аза“ в глобализацията се свят е една от основните възпитателни цели, отнесени към самоосъзнаването и междуличностните отношения. „Кой аз“ - описаният от Е. Бърн – съвкупността от всички Аз-ови представи – „реален, огледален и идеален.“ [8]

Всички тези въпроси актуализират търсене на нова възпитателна и образователна философия, при която могат да се намерят педагогически варианти за социална интеграция, базирана на

едно по-широко разбиране на идентификацията различно от досегашното, което не е опозиция на мултикултурността.

Част от възможните подходи практически план са:

Възможности за групова работа и изпълняване на задачи в екип като път за изграждане на общности. Такъв подход е надеждна основа за преформулирането на обществените процеси с оглед реализиране на приемлива рефлексия в образователните институции – респективно в личността.

- Приоритетна задачата е и повишаване на грамотността на учителите за демократичното гражданство, чрез организиране на квалификации за придобиване на компетенции за работа в мултикултурна класната стая.
- Подобряване на межкултурната чувствителност и емоционалната интелигентност на работещите в сферата на образованието.
- Усвояване на технологии за работа при развиване на критични мисловни умения и странично мислене.
- Доближаване до съзнанието на обучаваните на натрупаното културно наследство от различните националности и намирането на допирните точки помежду им.
- Подобряване на разбирането за общочовешките ценности и издигането им на ниво, формиращо съзнание и потребност от спазването им.
- Обобщеният поглед върху проблема позволява да се направят следните изводи:
- наложително е повишаването на организационната култура на образователните мениджъри и педагогическите специалисти;
- учебните планове и учебните програми трябва да се структурират за нуждите на обучаваните, принадлежащи към различни културни групи и обективната социална реалност;
- традиционното учене трябва да придобие емпирично - прагматичен характер с ориентация към сближаване на различните;
- при поставянето на целите и прогнозирането на очакваните резултати от учебно-възпитателния процес на всички нива да се даде превес на формирането на компетенции.

Проучването на добри педагогически практики в последните години, изводи от научни форуми, посветени на иновации в образованието, резултатите от оценяването са отправни точки за едно добро начало по посока на преодоляване на проблемите с идентификацията на „различните-близки“ и създаване на един емоционално-комфортен свят.

### **Цитати и бележки:**

[1] цитат по Management Wissen, 1984, № 7.

[2] цитат по Management Wissen, 1984, № 7.

[3] цитат по Management Wissen, 1984, № 7.

[4] Фердщейн, Д. (1995). *Проблем возрастной и педагогической психологии*. Москва.

[5] Силгиджиян-Георгиева, Х. (1988). *Аз-концепцията и психосоциалната идентичност. Жизненият преход към зрелостта*. София: УИ „Св. Климент Охридски“.

[6] Ериксън, Е. (2013). *Идентичност, младост и криза*. София: Рива.

[7] Минчев, Б. (2006). *Обща психология*. София: Сиела.

[8] Berne, E. (1961). *Transactional Analysis in Psychotherapy*. New York: Grove Press, Inc.

### **Библиография:**

Ериксън, Е. (2013). *Идентичност, младост и криза*. София: Рива.

Минчев, Б. (2006). *Обща психология*. София: Сиела.

Силгиджиян-Георгиева, Х. (1988). *Аз-концепцията и психосоциалната идентичност. Жизненият преход към зрелостта*. София: УИ „Св. Климент Охридски“.

Фердщейн, Д. (1995). *Проблем возрастной и педагогической психологии*. Москва.

Berne, E. (1961). *Transactional Analysis in Psychotherapy*. New York: Grove Press, Inc.  
Management Wissen, 1984, № 7

Електронно научно списание „Реторика и комуникации“, бр. 26, януари 2017 г.  
<http://rhetoric.bg/>, <http://journal.rhetoric.bg/>